

לע"נ אבי האהוב, יחזקאל ברוך תשובה: מי עושה את הצעד הראשון?

שנה חדשה החלה, ועמה החלטות והנהגות חדשות. יש כאלה המבקשים לעשות תשובה, ש'פספסו' את ההזדמנות של חודש הסליחות – אלול (ר"ת אני לדודי ודודי לי), ונשאלת השאלה אם עליהם לחכות לאיזו 'הארה' עילאית, או שהתשובה היא תהליך פרו-אקטיבי שמתחיל ביחמת האדם.

מאת: א-ליענה ברוך, M.A.

בתשובה, שלדעתו תיפסל מראש. רבי נחמן מסביר שלא רק שהקב"ה הפך בתשובה של כל יודעי, אלא אורכא – תשובה של "רשע" מוערכת ורצויה אף יותר בעיני הקב"ה. בנוסף, טוען רבי נחמן ש- "אין שום יאוש בעולם כלל".

כאן נעשה אתגור ונסביר כי על פי היהדות, עצבות במידה היא לגיטימית ואף הכרחית, שכן אחרי הכל אנו בני אנוש עם רגשות ועלינו להיות ממוגלים להביעם ולתעלם. אך יאוש ("מרה שחורה") הוא מצד יצר הרע, ואל לו לאדם ליפול למלכודת זו של ה'סיטרא אחרא'. מרה שחורה היא הגומה בשיפוטיות עצמית. בעקבותיה צומחת תחושה של "לא מגיע לי לשמוח". המרה השחורה משתלשלת על האדם ורוחפת אותו לרחות את השמחה בטענות שונות, הקשורות לכאורה לחוסר שלמות מצד תכונותיו או מעשיו. כשאדם צריך לבחור בשמחה, הוא מתחיל לשפוט את עצמו על מעשיו בעבר, ונלקח את עצמו על הסינונותיו. הבעיה של הנפש היא שהיא נוטה למרה שחורה כחלק מתחבולות היצר. הנמצב הנכון והמתוקן הוא השמחה, אשר דוחה מחשבות רעות ושליליות. כאשר מבינים שהיאוש הוא אשליה, שאין יאוש בעולם כלל, מתחילה השמחה לבצבץ בחזרה.

אבל מעבר לכך, מה שבלט פתאים לעיני, הוא ראשי התיבות היצואות מהפסוק: אין שום יאוש בעולם כלל. אשיב(ן) כלומר, כאשר אתה – המבקש לעשות תשובה ונוטה ליאוש ולשיפוט עצמי לחוטרה – תבין שאין שום יאוש בעולם כלל, אני (הקב"ה) כבר אשיב אותך. לכאורה הקב"ה עשה כאן את הצעד, אבל בעצם היה זה האדם, כאשר הבין שאין שום יאוש ובוחר בשמחה ובעבודת השם המתוקנת. מתוך כך התקבלה תשובתו מלפני השי"ת.

א-ליענה ברוך, בעלת תואר מאסטר בפילוסופיה מטעם אוניברסיטת בר-אילן, עוסקת בנושאי רוחניות וביישון פילוסופיה.

ה'מב"ם, ב'הלכות תשובה' פרק ב' הלכה ב', מסביר את מהות התשובה כעויבה מוחלטת של החטא, הן במעשה הן במחשבה. התשובה על פי הרמב"ם כוללת ארבעה שלבים: עזיבת החטא מבחינה מעשית, הרטה על המעשה הרע, ודויד: האדם צריך להתודות בקול ולפרט את חטאו בפני עצמו, כדי להיות מודע למעשה, קבלה לעתיד: האדם צריך לקבל על עצמו, שמעתה והלאה לא יעשה את המעשה הזה.

ישנן שתי גישות עיקריות לגבי זיזית התשובה. גישה אחת מציגה את עם ישראל כפאסיבי, המחכה שהקב"ה יזוים את ההתקרבות – התשובה. ביטוי לגישה זו ניתן למצוא בפסוק השיבנו יְהוָה אֵלֵינוּ (נְשׁוּבָה חֲדָשׁ יִמְיֵנוּ – קְרָבָם. (איכה ה' כא). הגישה השנייה מתארת דווקא את הקב"ה כבד שמחכה לזיזתו של עם ישראל – בניו, ככתוב: שׁוּבוּ בָנִים שׁוּבָבִים, אֲרָפָה נְשׁוּבֹתֵיכֶם. (ירמיהו ג' כב).

התבוננות בראשי התיבות של חודש אלול ובמחזורו, מחזקת לטעמי את הגישה השנייה, הגורסת שהתשובה מתחילה באדם עצמו, והקב"ה מוכה לו שיעשה את הצעד הראשון. אני לדודי דודי לי הוא פסוק מושרי השירים (פסוק ג' בפרק ו') שהוא כל כולו אלגוריה למערכת היחסים בין העם לקב"ה. הפסוק פותח במילה 'אני' – כלומר אני (הרועיה) – עם ישראל, פונה לדוד (הקב"ה), אני עושה את הצעד הראשון.

ברצוני להציע רעיון נוסף הנתקשר לסוגיה, ואשר עלה בראשי מתוך עיון בכתביו של הרבי נחמן זצ"ל. רבי נחמן מברסלב, הידוע גם כרבי נחמן מאומן, היה נינו של הבעל שם טוב, מייסד תנועת החסידות. (אמו של ר' נחמן, פייגה, היתה בתה של אדל – בתו היחידה של הבעל שם טוב זצ"ל). באחד מהקונטרסים שלו בנושא התשובה, רבי נחמן מתייחס לחשש שעלול להיות לנישואו מנכח שחטאו הוא כה גדול, עד כי הקב"ה לא יחפץ בתשובתו. הדבר מביא את אותו אדם לידי יאוש, והוא לא מעז אפילו להתחיל